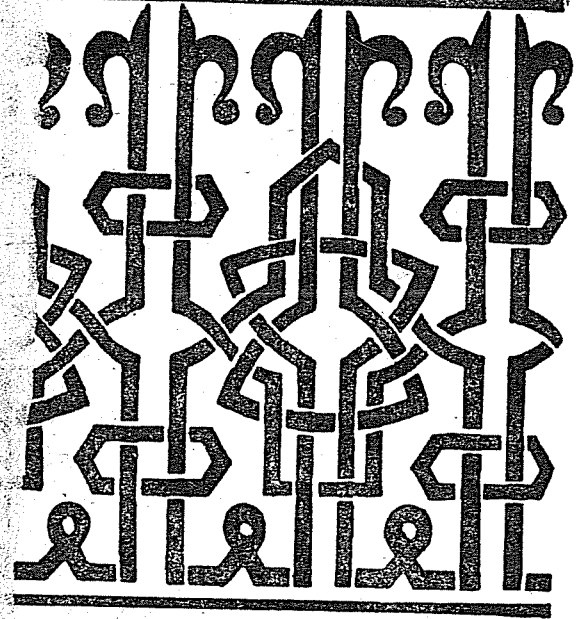
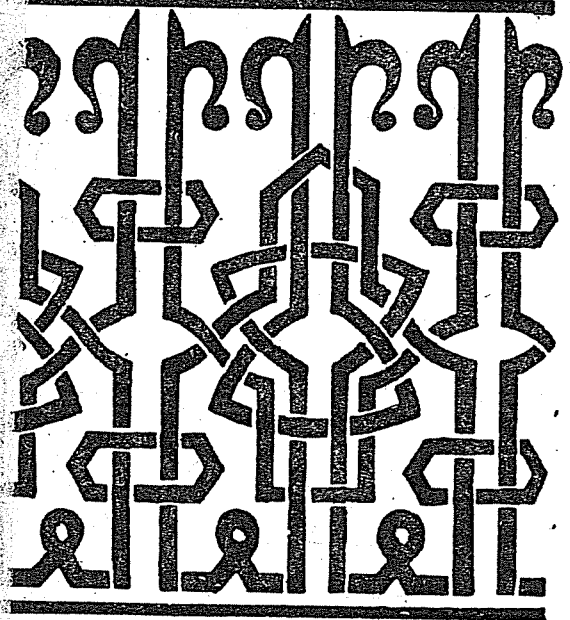

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

SANAT
TARİHİ

YILLIĞI

XII

SANAT TARİHİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
1982

SANAT TARİHİ
YILLIĞI
XII

Edebiyat Fakültesi Matbaası
İstanbul 1983

REDAKSYON KURULU

Prof. Dr. Oktay Aslanapa — Prof. Dr. Semavi Eyice

Prof. Dr. Nurhan Atasoy — Prof. Dr. Şerare Yetkin

Prof. Dr. Erdoğan Merçil

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
SANAT TARİHİ ARAŞTIRMA MERKEZİ

SANAT TARİHİ YILLIĞI

XII

1982

Makalelerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

İSTANBUL
1983

İÇİNDEKİLER

BENGİ ÇORUM

Balık Figürlü Milet İşi Keramikler 1

ESİN DAL

Atatürk Döneminde Resim ve Resim Tartışmaları 5

ZAFER ERTAŞ

Antalya Bölgesi Bir Grup Mezartası Hakkında
Yorumlar 21

EMEL ESİN

Türklerde Gök Tapınağına Dair 35

HAMZA GÜNDOĞDU

Afyon'da Yeni Bulunmuş Figürlü bir Mezartası
Hakkında 61

HAŞİM KARPUZ

Trabzon'da Yok Olan Türk Devri Eserleri 95

MACHIEL KIEL

The Oldest Monuments of Ottoman-Turkish
Architecture in the Balkans 117

VIII

EMİN TAN

İznik Müzesinde Bulunan Keramik Biblolar 145

ORHAN C. TUNÇER

Batıda Merkezi Kubbe ve Koca Sinan'ın
Mekân Kavramı 149

ERDEM YÜCEL

Beşiktaş (Bahariye) Mevlevihanesi 161

LİSANS TEZLERİNİN ÖZETLERİ 169

BALIK FIGÜRLÜ MİLET İŞİ KERAMİKLER

Bengi ÇORUM

Milet işi diye adlandırılan 14.-15. yüzyıl ilk Osmanlı keramikleri başta İznik olmak üzere Anadolu'nun birçok yerlerinde bulunmuştur. Bunlar kaba ve iri taneli kırmızı hamurdan yapılmış, genellikle derin kâseler ve geniş kenarlı tabaklardır. Hepsi kısa yuvarlak kaidelidir ve içlerinde üç ayak izleri bellidir. İçi tamamen, dışı yarıya kadar beyaz astarlı olup, birinci fırına girdikten sonra motifler çizilip, boyanıp sırlanmıştır. Hâkim renk lâciverttir. Bunun yanı sıra mor, yeşil, firuze renkleri de kullanılmıştır. Dekorlar sadeleştirilmiş nebati motifler, geometrik desenler, kalın radyal çizgiler ve hayvan figürleridir.

Anadolu'da Türk çini sanatında figürü Selçuklu saray ve köşkerlerinde görüyoruz. Bunlar insan figürünün yanı sıra kuş, balık, at gibi çeşitli hayvanlar ile siren, grifon, sfenks gibi efsanevi yaratıklardır.

Osmanlılar'da ise figürü keramik sanatında ilk devirden itibaren görüyoruz. Bunlar Prof. Dr. Oktay Aslanapa'nın İznik kazılarında bulunan kuş figürlü Milet işi keramiklerdir¹.

Daha sonra 15.-16.-17. yüzyıllarda diğer grup keramiklerde hayvan figürleri daha zenginleşmiştir. Bu yüzyıllara ait kuş, tavşan, balık figürlü keramikler bugün müzelerde ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.

Konumuz olan Milet keramiklerinde balık figürü ise çok nadirdir. Şimdiye kadar bulunan ve makalemize konu olan sadece üç adet balık figürlü Milet işi keramik elde mevcuttur. Bunların iki tanesi Bursa Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan 2659 ve 3092 numara-

¹ O. Aslanapa, Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1965.

ralarda kayıtlı iki adet tabak, diğeri İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk-İslâm Sanatı Kürsüsü seminer arşivinde 9. sırada bulunan bir keramik parçasıdır.

Tabak (Bursa Müzesi, Env. No: 2659)

Ağız çapı: 28,5 cm.
Kaide çapı : 8,7 cm.
Yükseklik : 6 cm.
Kenar gen. : 2,5 cm.

Beyaz astar üzerine tabağın ortasına büyük başı, aşağı doğru incelen kıvrık gövdesi ve geniş kuyruğu ile büyük bir balık figürü yerleştirilmiştir. Gövdenin kenarında yüzgeçleri vardır. Üst kısmı yuvarlak pullar ile kaplı, kuyruğa doğru incelen alt kısmı ise dikey çizgilerle taranmıştır. Diğer boşluklar yapraklar ve kıvrık dallarla dekorlanmıştır. Dışa dönük kenardaki bordürde çengel motifleri sıralanmıştır. Yer yer firuze renk de kullanılmıştır. Dışı yarıya kadar yeşil boyalıdır (Resim. 1).

Tabak (Bursa Müzesi, Env. NO : 3092)

Beyaz astar üzerine koyu lâcivert renkle dekorlanmıştır. Ortada gövdesinin kenarları kalın konturlu bir balık figürü bulunmaktadır. Kuyruğu kıvrık, gövdesi pullarla kaplıdır ve gövdenin kenarlarında yüzgeçler, başı ile gövdesinin birleştiği yerde çizgiler vardır. Kuyruğu tamamen lâcivert renkle doldurulmuştur. Balığın etrafında ikili ve üçlü benekler vardır. Bunu çevreleyen karşılıklı rumîlerin meydana getirdiği bir örgü dekoru, ağız kenarında ise dalgalı bir dal üzerindeki yaprak motiflerinden oluşan bordür görülmektedir. Dışı yarıya kadar astarlı olup, bej üzerine kahverengi kafes dekorludur (Resim. 2).

Keramik Parçası (Türk-İslâm Sanatı Kürsüsü, seminer arşivi)

En geniş yeri : 12 cm.
En dar yeri : 5,3 cm.

Beyaz astar üzerine koyu lâcivert dekorludur. Ortada kenarları kalın konturlu bir balık motifi vardır. Gövdesi pullarla kaplıdır, ke-

narlarında yüzgeçler olup kıvrık kuyruğu dikey çizgilerle taranmıştır. Baş ile gövdenin birleştiği yerde çizgiler görülmektedir. Balığın etrafı dallar üzerindeki küçük yaprak motifleriyle doldurulmuştur (Resim. 3).

3092 No.lu tabak İznik'de bulunmuş ve Bursa Müzesine intikal etmiştir. Türk-İslâm Sanatı Kürsüsü seminer arşivinde bulunan parça ise Prof. Dr. Oktay Aslanapa'nın İznik kazılarında bulunmuştur. Her iki keramikteki balık figürleri birbirine çok benzemektedir. Belki aynı atölyede yapılmışlardır.

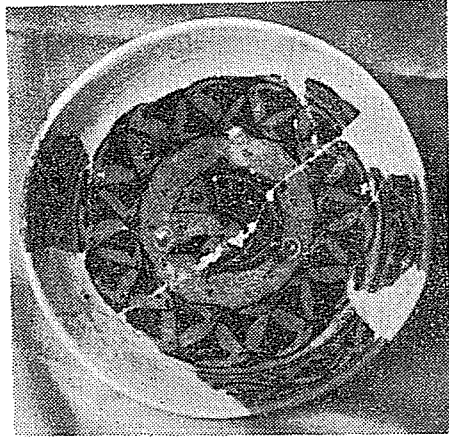
2659 No. lu tabak ise Kütahya'dan merhum Edip Çinicioğlu'ndan 1975 yılında satın alınmıştır. Ancak biz bu tabağın Kütahya'da değil de İznik'de yapıldığını sanıyoruz. Çünkü şimdiye kadar Kütahya'dan çıkan keramikler içinde bütün olan bir tane dahi Milet işi keramik yoktur. Hep küçük parçalar bulunmuştur. İkinci bir husus da Kütahya keramiklerinde balık figürünün hiç görülmemiş olmasıdır. Üstelik bu tabaktaki balık, İznik gölünde yetişen yayın balığına çok benzemektedir. Kütahya deniz ve göl kenarında olmadığı için Kütahyalı usta çok iyi tanımadığı bu motifi işleyemez. Oysa İznik bir göl şehridir. İznikli usta hergün gördüğü balık motifini rahatlıkla işleyebilir.

Nasıl ki Selçuklu çini sanatında da hayvan motifli çinilere Kılıçarslan Köşkü, Keykubadiye ve Kubadabad saraylarında rastlanmış, fakat balık figürlü olanlar sadece Beyşehir gölü kenarında bulunan Kubadabad Sarayı çinileri içinde bulunmuştur. Demek ki usta yakından tanıdığı bir motifi işlemektedir.

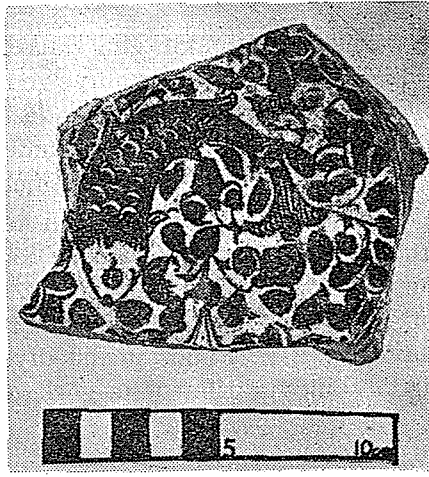
Biz de diyoruz ki Osmanlı keramik sanatında Milet işi diye adlandırılan kırmızı hamurlu bu ilk devir keramikleri belki Anadolu'nun bir çok yerinde yapılmıştır, fakat balık figürlü Milet işi keramikler sadece İznik'de yapılmıştır. Nitekim daha sonraki yıllarda Mavi-Beyaz ve Rodos grubu diye adlandırdığımız İznik keramiklerinde balık figürünü yine görüyoruz. 5-3-1982

Resim 1. Tabak, Bursa Müzesi
env. no. 2659.

Resim 2. Tabak, Bursa Müzesi
env. no. 3092.

Resim 3. Parça, Türk ve İslâm Sanatı
Kürsüsü seminer arşivi.

ATATÜRK DÖNEMİNDE RESİM VE RESİM TARTIŞMALARI

Esin DAL

Batıda resim, Rönesans'a dek duvar ve kitap resmi biçiminde gelişirken Rönesans'la birlikte 14. yy. sonları, 15. yy. başlarında yağlıboya ve tuval resmine yönelmiştir. Bu yöneliş resmin biçimlenişine ve özüne yönelik gelişme ve birikimlerin sonucu olduğu gibi aynı zamanda toplumsal değişimlerin sanatçı bilincine ve sanata yansımalarının bir sonucudur. Ticaret ve küçük sanayinin gelişmesi, kentte yeni bir soylu kesimin oluşması, dinsel doğmaların büyük ölçüde etkisini yitirmesi, düşünce ve bilimin özgürleşmesiyle Rönesans öncesinde Ortaçağ'ın tarıma dayalı, dinsel etkinin yönlendirdiği toplum, çözülmeye uğramıştı. Bu ortamın yeni koruyucularla birlikte sanatçıyı daha özgür yaratmalara götürmesi, ressamı teknik, konu ve biçim açılarından sınırlamalara yöneltmişti. Böylece dinsel konulu, iki boyutlu duvar resimlerinin yerini din dışı, üç boyutlu, taşınabilir tuval resimleri almıştı.

Batıda Rönesans'la başlayan yağlıboya resmin gelişim çizgisi, günümüze dek beşyüz yıla yaklaşan bir süreç geçirmiştir. Bu süreçte, tarih öncesi ilk mağara resimlerinden başlayan ve geniş yüzeylere uygulanan duvar resimleriyle, kitap sayfalarını süsleyen minyatürlerin gelişim süreci dahil değildir.

Günümüz Türk resminin gelişim süreci ise, Batıdaki gibi iki döneme ayrılarak incelenebilir. Yani yağlıboya resmin başladığı dönem ve öncesi. Bu noktada, Türkler'de yağlıboyadan önce resim yok müydü, sorusu akla gelebilir. Kuşkusuz vardı. Öyle ki, başlangıç Hunlar'a dek götürülebilir. Göçebe Hun kavimlerinde kimi halı, kumaş ve keçeler üzerinde, hayvan kavgaları ve Hun süvarileri ile süslü